

**Internaliserend en externaliserend probleemgedrag van
adolescenten: Verschillen tussen vader-, moeder-, zoon- en
dochterrapporthages**

Datum	09-04-2010
Opleiding	Master Orthopedagogiek, Universiteit Utrecht
Werkveld	Jeugdzorg
Student	Marjolein Verduin
Studentnummer	3011682
Thesisdocent	Dr. A.H.A. Reijntjes
Tweede beoordelaar	Dr. E. Reitz

ABSTRACT

The aim of the present study is to examine differences between fathers, mothers and adolescents (boys and girls) reports of internalizing and externalizing problems of the adolescent. The potential qualifying effects of gender and age of the adolescent were also investigated. The data were collected as part of a longitudinal study, in which 96 families participated. The parents filled out the Child Behaviour Checklist (CBCL) and the adolescents filled out the Youth Self Report (YSR). Results showed that mothers reported significantly higher levels of internalizing problems than did fathers. No such differences emerged for parental reports of externalizing problems. For both internalizing and externalizing problems, adolescents reported higher scores than their parents did. With regard to internalizing problems, this difference was more pronounced for girls than for boys. Results for externalizing problems revealed that the difference between parental and adolescents' reports was larger as age increased. Taken together, parents tend to underestimate the psychological problems of their children, and these differences are affected by gender and age.

Key-words: Internalizing problems, externalizing problems, assessment, adolescence, gender

INTRODUCTIE

Om goed zicht te krijgen op psychopathologie bij jeugdigen, verdient het aanbeveling gebruik te maken van meerdere informanten (Ferdinand, van der Ende, & Verhulst, 2006; Handwerk, Larzelere, Soper, & Friman, 1999). De therapeut of onderzoeker kan dan meer informatie gebruiken om tot een goed afgewogen oordeel te komen. Echter, vaak zijn ouders en adolescenten het niet volledig eens over de aanwezigheid en/of de ernst van de klachten (Barker, Bornstein, Putnick, Hendricks, & Suwalsky 2007; Ferdinand et al., 2006; Handwerk et al., 1999; Wicks-Nelson, & Israel, 2006). Deze verschillen hoeven echter niet te betekenen dat één informant de waarheid spreekt en de ander niet. Gedragingen en problemen (internaliserend en/of externaliserend probleemgedrag) worden door ouders en adolescenten vaak verschillend geïnterpreteerd (Ferdinand, van der Ende, & Verhulst, 2004). Het is belangrijk om te weten welke verschillen bestaan, aangezien dit gevolgen kan hebben voor het zoeken van hulp, de eventuele behandeling en het uiteindelijke welzijn van de adolescent (Barker et al., 2007; Ferdinand et al., 2006; Hawley, & Weisz, 2003).

De verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages en vader- en moederrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag zijn in diverse studies onderzocht. Uit

de resultaten blijkt dat adolescenten vaak meer problemen rapporteren dan hun ouders (Barker et al., 2007; Crijnen, Achenbach, & Verhulst, 1997; Ferdinand et al., 2004; Frank, van Egeren, Fortier, & Chase, 2000; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998; Waters, Stewart-Brown, & Fitzpatrick, 2003). Tevens is gevonden dat de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages van internaliserende problemen vaak groter zijn dan die van externaliserende problemen (Barker et al., 2007; Berg-Nielsen, Vika, & Dahl, 2003; Ferdinand et al., 2004).

Internaliserend en externaliserend probleemgedrag

Het probleemgedrag dat adolescenten kunnen vertonen, kan onderverdeeld worden in twee brede categorieën, te weten internaliserend probleemgedrag en externaliserend probleemgedrag. Internaliserende problemen komen voor wanneer adolescenten hun problemen naar binnen keren (Sanrock, 2004), en betreffen onder meer angstig, verlegen, teruggetrokken en depressief gedrag (Wicks-Nelson, & Israel, 2006). Externaliserende problemen komen daarentegen voor wanneer adolescenten hun problemen naar buiten keren (Sanrock, 2004). Gedragingen die hieronder vallen zijn onder meer vechten, woede aanvallen, ongehoorzaamheid en vernielzucht (Wicks-Nelson, & Israel, 2006).

De culturele norm in de meeste Westerse maatschappijen is dat jongens agressiever, dominanter, actiever en avontuurlijker zijn dan meisjes. Van meisjes wordt daarentegen verwacht dat zij passiever, afhankelijker, rustiger, sensitiever en emotioneler zijn dan jongens (Wicks-Nelson, & Israel, 2006). Wanneer er sprake is van probleemgedrag, wordt bij jongens meer externaliserend probleemgedrag verwacht en bij meisjes meer internaliserend probleemgedrag. In onderzoek van Crijnen, Achenbach en Verhulst (1997) wordt dit sekseverschil ook gevonden. In deze studie rapporteerden ouders bij jongens meer externaliserend probleemgedrag en bij meisjes meer internaliserend probleemgedrag, ondanks een verscheidenheid aan culturele, economische en politieke verschillen tussen de gezinnen. De sekse-specifieke normen en verwachtingen ten aanzien van probleemgedrag spelen een belangrijke rol bij het beoordelen of bepaald gedrag normaal of abnormaal is (Barker et al., 2007; Wicks-Nelson, & Israel, 2006). Waarschijnlijk roept een agressieve dominante jongen minder zorgen op dan een meisje dat hetzelfde gedrag vertoont. Ouders accepteren externaliserend probleemgedrag bij jongens vaak meer dan bij meisjes (Frank et al., 2000). Uit onderzoek van Frank en collega's (2000) blijkt dat externaliserend probleemgedrag door

ouders mogelijk eerder wordt gerapporteerd wanneer het niet aansluit bij de sekse-specifieke normen en verwachtingen.

Hoe verkrijgen ouders informatie over het gedrag en de tijdsbesteding van adolescenten?

Volgens Kerr en Stattin (2000) komen ouders op grofweg twee manieren aan informatie over het gedrag en de tijdsbesteding van adolescenten. Ten eerste doordat de meeste adolescenten op een open manier communiceren met ouders. Wanneer dit niet gebeurt, zullen ouders informatie vragen aan adolescenten, diens vrienden en andere mensen die goed zicht hebben op het gedrag en de tijdsbesteding van adolescenten (Kerr, & Stattin, 2000).

Op de eerste hierboven genoemde manier verkrijgen ouders de meeste informatie. Hoe open adolescenten praten over hun (probleem)gedrag, hangt onder meer af van de reacties van hun ouders in het verleden en hoe acceptierend en warm ouders zijn (Kerr, & Stattin, 2000). Een andere factor die van invloed kan zijn op de mate van openheid van adolescenten is de hechting met hun ouders (Berger, Jodl, Allen, McElhaney, & Kuperminc, 2005). Als er een veilige hechting bestaat tussen ouders en adolescenten, zijn adolescenten in principe geneigd om open te communiceren met hun ouders over bijvoorbeeld stress, zonder dit te overdrijven of te minimaliseren. Wanneer er tussen ouders en adolescenten sprake is van een verstoorde hechting, communiceren adolescenten minder makkelijk over hun problemen omdat ouders dan vaak psychisch onbereikbaar zijn of niet voldoende sensitief reageren (Berger et al., 2005).

Tijdens gesprekken met hun ouders beslissen adolescenten vaak ter plekke welke informatie ze wel en niet communiceren (Marshall, Tilton-Weaver, & Bosdet, 2005). De beslissing welke informatie wel en niet verteld wordt, heeft onder andere te maken met de goed- of afkeuring van het gedrag en non-verbale communicatie van ouders (Barker et al., 2005; Marshall et al., 2005). Adolescenten vertellen niet alle informatie aan ouders, omdat ze bang zijn voor straf, restricties, ouderlijke bezorgdheid, of het overstuur maken van ouders (Marshall et al., 2005). Daarnaast willen zij hun autonomie in stand houden of vergroten (Barker et al., 2005; Marshall et al., 2005).

Tijdens de overgang van de kindertijd naar de adolescentiefase, rond de leeftijd van 10 tot 13 jaar, neemt bij adolescenten de wil om meer tijd met leeftijdsgenoten door te brengen toe (Santrock, 2004). De relatie met leeftijdsgenoten wordt in de adolescentiefase intenser, complexer en intiemer (Schaffer, 1996). Doordat adolescenten met het stijgen van de leeftijd

meer tijd doorbrengen met hun leeftijdsgenoten, vertellen ze ouders minder over hun gedrag en tijdsbesteding dan in de daaraan voorafgaande periode waarin ouders gewoonlijk nog belangrijker waren dan leeftijdsgenoten. Ouders blijven in deze fase echter wel belangrijk voor adolescenten (Barker et al., 2007; Finkenauer, Engels, & Meeus, 2002; Frank et al., 2000; Sourander, Helstelä, & Helenius, 1999).

Uit onderzoek van Finkenauer en collega's (2002) blijkt dat het hebben van geheimen voor ouders leidt tot een grotere emotionele scheiding tussen ouders en adolescenten. Deze scheiding is echter nodig om de ontwikkelingstaak naar meer autonomie te volbrengen. Zelfcontrole en het maken van persoonlijke keuzes zijn indicatoren voor het adequaat ontwikkelen van autonomie (Margolis, 1966; zoals geciteerd in Finkenauer et al., 2002). Zelfcontrole is belangrijk omdat een adolescent zichzelf moet controleren om een geheim te bewaren en niet per ongeluk tegen een ander te vertellen. Daarbij is het maken van een persoonlijke keuze belangrijk aangezien adolescenten een persoonlijke keuze maken aan wie ze de informatie wel en niet vertellen (Finkenauer et al., 2002). Een belangrijke voorwaarde voor het ontwikkelen van adequate autonomie is een positieve en ondersteunende omgeving (McCauley, Ohannessian, Lerner, Lerner, & von Eye, 2000).

Verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij adolescenten

Verschillende onderzoeken naar internaliserend en externaliserend probleemgedrag hebben zich gericht op verschillen tussen (a) ouder- en adolescentrapportages en/of (b) vader- en moederrapportages. In studies van Barker en collega's (2007) en Smith (2007) werd gevonden dat adolescenten meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag rapporteren dan ouders. Daarentegen toonden Handwerk en collega's (1999) aan dat ouders meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag rapporteren dan adolescenten. Een belangrijk verschil tussen deze onderzoeken is dat het onderzoek van Handwerk en collega's (1999) bij uit huis geplaatste adolescenten heeft plaatsgevonden. Een mogelijke verklaring voor het verschil is dat adolescenten die uit huis geplaatst zijn hun problemen minimaliseren, hierdoor lijkt het alsof ze minder probleemgedrag ervaren dan hun ouders (Handwerk et al., 1999). Dit zou kunnen komen doordat er bij adolescenten een gebrek aan inzicht of ontkenning van het probleemgedrag is (Ferdinand et al., 2004; Salbach-Andrae et al., 2009).

Ouders herkennen internaliserende problemen bij adolescenten vaak slechter dan externaliserende problemen (Berg-Nielsen et al., 2003; Ferdinand et al., 2004; Frank et al.,

2000; Handwerk et al., 1999; Rey, Schrader, & Morris-Yates, 1992; Salbach-Andrae, Klinkowski, Lenz, & Lehmkühl, 2009; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Internaliserende problemen worden daardoor vaak in sterkere mate door adolescenten zelf gerapporteerd dan door ouders (Berg-Nielsen et al., 2003; Rey et al., 1992; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Externaliserend probleemgedrag daarentegen wordt vaak in sterkere mate gerapporteerd door ouders dan door adolescenten zelf.

Voor wat betreft verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages geldt dat het verschil vaak groter is voor oudere adolescenten dan voor jongere adolescenten (Barker et al., 2007; Handwerk et al., 1999). Een verklaring hiervoor kan zijn dat oudere adolescenten meer tijd buitenshuis doorbrengen. Hierdoor hebben ouders minder zicht op het gedrag en de tijdsbesteding van de adolescent (De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Een andere mogelijke verklaring is dat oudere adolescenten meer geheimen voor ouders hebben dan jongere adolescenten. Oudere adolescenten kunnen namelijk al verder zijn in hun emotionele onafhankelijkheid van ouders, waardoor ze minder informatie delen met ouders en meer vertellen aan leeftijdsgenoten (Finkenauer en collega's, 2002). Verder zijn de verschillen vaak groter voor jongens dan voor meisjes (Barker et al., 2007; Ferdinand et al., 2004; Salbach-Andrae et al., 2009; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Uit onderzoek (Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998) blijkt dat moeders vaak meer probleemgedrag rapporteren dan vaders. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat moeders gewoonlijk een betere band hebben met de adolescent dan vaders. Dit komt doordat moeders meer tijd met de adolescent doorbrengen. Doordat de moeders een betere band hebben met de adolescent, zal de adolescent meer informatie over het gedrag en de tijdsbesteding vertellen tegen moeders dan tegen vaders (Almeida, & Galambos, 1991).

Het probleemgedrag dat door vaders wordt gerapporteerd komt veelal sterk overeen met het probleemgedrag dat moeders rapporteren. Waarschijnlijk is dit het geval doordat ouders geregeld met elkaar over eventueel probleemgedrag praten. De verschillen tussen vader- en moederrapportages waren op het gebied van internaliserend probleemgedrag groter dan op het gebied van externaliserend probleemgedrag (Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). In het onderzoek van Seiffge-Krenke en Kollmar (1998) wordt tevens gevonden dat moeders en adolescenten meer overeenstemming laten zien dan vaders en adolescenten. De minste overeenstemming bestaat tussen vader- en zoonrapportages. Adolescenten geven aan meer open te zijn naar hun moeder dan naar hun vader (Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998).

Verklaringen voor het verschil tussen ouder- en adolescentrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag van adolescenten

Diverse theoretici hebben gespeculeerd over mogelijke verklaringen voor verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages (Barker et al., 2007; De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Ferdinand et al., 2004; Galambos, Barker, & Almeida, 2003; Rey et al., 1992; Smith, 2007; Salbach-Andrea et al., 2009). Deze verklaringen kunnen onderverdeeld worden in drie brede categorieën, namelijk verklaringen vanuit de adolescent, verklaringen vanuit de ouders en verklaringen vanuit de combinatie van adolescent en ouder.

Allereerst zullen de verklaringen met betrekking tot de adolescenten besproken worden. Uit onderzoek blijkt dat ten eerste de leeftijd van adolescenten een rol kan spelen. Hoe ouder een adolescent is, hoe groter het verschil tussen ouder- en adolescentrapportages (Barker et al., 2007; De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Ferdinand et al., 2004; Guion, Mrug, & Windle, 2009; Handwerk et al., 1999; Smith, 2007). Omdat oudere adolescenten minder tijd thuis doorbrengen en meer tijd buitenshuis met hun leeftijdsgenoten is het voor ouders lastiger om hun gedrag en tijdsbesteding goed te observeren (De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Uit onderzoek van Pettit, Bates, Doge en Meese (1999) blijkt dat probleemgedrag in de adolescentie zich voornamelijk voordoet na schooltijd. Ten tweede is het geslacht van adolescenten van invloed op het verschil in rapportage (Barker et al., 2007; De Los Reyes, & Kazdin, 2005). Onderzoek van De Los Reyes en Kazdin (2005) geeft aan dat de overeenkomst tussen ouder- en dochterrapportages voor totaal probleemgedrag meestal groter is dan die tussen ouder- en zoonrapportages. Daarentegen blijkt uit onderzoek van Barker en collega's (2007) geen sprake van sekeverschillen. Uit de bestaande literatuur komt dus nog geen eenduidig beeld naar voren of het geslacht van de adolescent van invloed is op rapportageverschillen tussen ouders en adolescenten. Ten derde heeft het verschil in rapportage te maken met het type probleemgedrag. Internaliserend probleemgedrag wordt vaak slechter herkend door ouders, omdat dit minder goed te observeren is. Hierdoor worden de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages groter (De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Smith, 2007; Salbach-Andrea et al., 2009). Ten vierde overzien adolescenten niet altijd de gevolgen van hun daden, waardoor ze sommige gedragingen niet als probleemgedrag zullen omschrijven. Dit geldt voornamelijk voor probleemgedragingen waarin subjectieve gevoelens van adolescenten een rol spelen, bijvoorbeeld bij vragen over schuldgevoelens (Rey et al., 1992). Wanneer er bij adolescenten sprake is van gebrek aan inzicht of ontkenning van probleemgedrag, is dit van invloed op het verschil in rapportage, omdat ouders dan meer

probleemgedrag zullen rapporteren dan adolescenten (Ferdinand et al., 2004; Salbach-Andrae et al., 2009).

Vervolgens worden de verklaringen vanuit de ouders besproken. Ten eerste kunnen ouders minder problemen rapporteren dan adolescenten, doordat ouders problemen minder ernstig inschatten of niks van de problemen weten (Ferdinand et al., 2004). Ten tweede is probleemgedrag thuis niet altijd zichtbaar, waardoor ouders niet echt geconfronteerd worden met het probleemgedrag (Berg-Nielsen et al., 2003). Wanneer de adolescent bijvoorbeeld op school veel leerlingen pest, maar thuis geen broers of zussen heeft om te pesten, zullen ouders het pestgedrag van de adolescent niet snel zien. Zij zullen dit alleen te weten komen als zij hier door school of adolescent zelf over worden geïnformeerd. Ten derde is het voor ouders lastig om te oordelen over problemen van adolescenten wanneer het subjectieve gevoelens van adolescenten betreft (Ferdinand et al., 2004; Rey et al., 1992). Internaliserende problemen zijn dus lastig te herkennen voor ouders. Uit onderzoek van Almeida en Galambos (1991) blijkt dat moeders gewoonlijk een betere band hebben met de adolescent. Dit komt doordat ze veelal meer tijd met elkaar doorbrengen. De rol van vader wordt vaak gezien als die van kostwinner en de rol van moeder als die van verzorgende. Vaders zijn minder thuis en brengen minder tijd door met de adolescent. Doordat moeders meer tijd doorbrengen met de adolescent, zijn ze beter dan vaders in het herkennen van internaliserend probleemgedrag bij de adolescent (Treutler, & Epkins, 2003). Ten vierde hebben sommige ouders die probleemgedrag perse willen voorkomen de neiging om het gedrag van de adolescent te controleren, terwijl de adolescent dit eigenlijk zelf hoort te doen (Galambos et al., 2003). Hierdoor kunnen conflicten ontstaan en kan het ouderlijk contact afnemen, waardoor ouders minder informatie krijgen over het gedrag en de tijdsbesteding van adolescenten (Handwerk et al., 1999). Ten vijfde kan de sensitiviteit van de ouders van invloed zijn. Wanneer ouders sensitief zijn voor probleemgedrag, zullen zij dit eerder rapporteren (Youngstrom, Loeber, & Stouthamer-Loeber, 2000).

Tenslotte worden de verklaringen vanuit de combinatie van adolescent en ouder besproken. Ten eerste kan er in de familie sprake zijn van stress, slechte communicatie of frequente conflicten, waardoor het verschil in rapportage vaak groter is (Ferdinand et al., 2004; Ferdinand et al., 2006; Guion et al., 2009). Ten tweede kunnen de verschillen te maken hebben met de formulering van bepaalde vragenlijstitems. Vragen kunnen namelijk verschillend geïnterpreteerd worden (Rey et al., 1992). Als er bijvoorbeeld gekeken wordt naar het item: "Ik maak veel ruzie", kan veel ruzie maken voor iedereen wat anders

betekenen. De adolescent vindt bijvoorbeeld dat hij veel ruzie maakt, als hij vijf keer in de week ruzie maakt. Terwijl zijn ouders het al veel vinden als hij één keer in de week ruzie maakt. Ten derde geeft iedereen een eigen interpretatie aan probleemgedrag. Adolescenten en ouders kijken op een andere manier naar probleemgedrag, waardoor ze het niet altijd eens zullen zijn of bepaald gedrag als probleemgedrag moet worden beschouwd (Smith, 2007).

Huidig onderzoek

De verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag is in veel studies onderzocht. Vaak is er gekeken of er verschillen bestaan tussen ouder- en adolescentrapportages zoals gemeten met de vragenlijsten Child Behaviour Checklist (CBCL) en Youth Self Report. De CBCL en YSR zijn vragenlijsten waarbij de ouders of de adolescent vragen beantwoorden over vaardigheden en het (probleem)gedrag van de adolescent. De twee vragenlijsten bestaan uit dezelfde items en kunnen op deze manier goed met elkaar vergeleken worden. Slechts weinig studies hebben tot op heden gekeken naar de verschillen tussen vader- en moederrapportages (Seiffge-Krenke & Kollmar, 1998). Vaders en moeders werden vaak samengenomen, terwijl er belangrijke verschillen tussen vader- en moederrapportages kunnen bestaan. In de huidige Westerse samenleving is de rol van vaders de laatste jaren sterk veranderd. Vaders bemoeien zich steeds meer met de opvoeding van hun kinderen. Er is in de literatuur dus nog geen duidelijk beeld naar voren gekomen wat betreft de combinatie van geslacht en verschillen in rapportage. Het is niet duidelijk of er verschillen bestaan tussen vader-, moeder-, zoon- en dochterrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Er is dus nog relatief weinig bekend over de volgende combinaties: vader- en zoonrapportages; moeder- en zoonrapportages; vader- en dochterrapportages; moeder- en dochterrapportages; en vader- en moederrapportages. Het huidige onderzoek heeft als doel de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages nader te onderzoeken. Een verschil met eerdere onderzoeken is dat dit onderzoek specifiek kijkt naar het geslacht van ouder en adolescent ten aanzien van de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages.

De concrete onderzoeksvragen van dit onderzoek luiden:

1. Is er een verschil tussen vader- en moederrapportages van het internaliserend en externaliserend probleemgedrag van hun kinderen?
2. Is er een verschil in rapportage van internaliserend en externaliserend probleemgedrag

wanneer er gekeken wordt naar vader- en zoonrapportages, vader- en dochterrapportages, moeder- en zoonrapportages en moeder- en dochterrapportages?

3. Wat is de invloed van leeftijd van de adolescent op de hierboven genoemde verschillen?

Ten aanzien van de eerste deelvraag wordt verwacht dat moeders meer probleemgedrag rapporteren dan vaders, zowel internaliserend als externaliserend. Moeders brengen namelijk meer tijd door met adolescenten, en adolescenten geven zelf aan meer informatie aan moeders te vertellen dan aan vaders. Ten aanzien van de tweede deelvraag wordt verwacht dat ouders minder probleemgedrag zullen rapporteren dan adolescenten. Ouders hebben namelijk relatief weinig zicht op het probleemgedrag van adolescenten, aangezien adolescenten veel tijd buitenshuis en uit het zicht van ouders doorbrengen. Verder wordt verwacht dat het verschil tussen vader- en adolescentrapportages groter zal zijn dan het verschil tussen moeder- en adolescentrapportages. Moeders zijn namelijk veelal meer thuis dan vaders en hebben daardoor vaak beter zicht op het gedrag van adolescenten. Verder bestaat er vaak een meer open relatie tussen moeders en adolescenten dan tussen vaders en adolescenten. Tevens wordt ten aanzien van externaliserend probleemgedrag verwacht dat er een groter verschil zal bestaan tussen moeder- en zoonrapportages en vader- en zoonrapportages enerzijds en moeder- en dochterrapportages en vader- dochterrapportages anderzijds. Ouders accepteren namelijk vaak eerder externaliserend probleemgedrag bij jongens dan bij meisjes en zullen dit dan ook eerder bij meisjes rapporteren. Het internaliserende probleemgedrag zal door ouders moeilijk te observeren zijn en hierdoor door ouders minder gerapporteerd worden dan door adolescenten, voor zowel jongens als meisjes. Ten aanzien van de derde deelvraag wordt verwacht dat de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages groter zijn voor oudere adolescenten dan voor jongere adolescenten. Oudere adolescenten brengen namelijk minder tijd thuis door en meer tijd buitenshuis dan jongere adolescenten. Voor ouders is het lastiger om het gedrag van de adolescenten te observeren naarmate zij meer tijd buitenshuis doorbrengen.

METHODE

Steekproef en procedure

De data maken deel uit van een longitudinaal onderzoek naar ouderschap en externaliserend en internaliserend probleemgedrag gedurende de adolescentie. In het huidige onderzoek wordt gebruik gemaakt van data die op drie middelbare scholen in Nederland zijn verzameld uit een gemiddeld grote gemeente. Nadat de scholen toestemming hadden gegeven voor onderzoek,

zijn de ouders van de leerlingen schriftelijk benaderd voor toestemming. Minder dan 1 % van de adolescenten kreeg geen toestemming voor deelname. Op de scholen hebben 650 adolescenten vragenlijsten ingevuld. Zij hebben een brief mee naar huis gekregen met de vraag of het gezin wilde participeren in een onderzoek. Uiteindelijk deden 96 gezinnen mee. Er werd met een onderzoeker een afspraak gemaakt voor een huisbezoek. Tijdens dit huisbezoek werden de data verzameld.

In totaal hebben 96 gezinnen meegedaan. Er deden 88 vaders mee tussen de 20 en 63 jaar ($M= 44.47$; $SD= 5.35$) en 94 moeders tussen de 36 en 51 jaar ($M= 42.78$; $SD= 3.52$). In totaal had 93.8% van de moeders en 88.5% van de vaders de Nederlandse nationaliteit. Van de adolescenten waren er 57 jongen en 39 meisje, de leeftijd lag tussen de 12 en 15 jaar ($M= 13.3$; $SD= 0.53$). De adolescenten waren wat betreft opleidingsniveau verdeeld over I-VBO (1%), VBO/MAVO (19.8%), MAVO (9.4%), MAVO/HAVO (19.8%), HAVO/VWO (35.4%) en VWO/Atheneum (14.6%). In 84.2% van de gevallen woonde de adolescent bij beide ouders, in 5.3% van de gevallen bij alleen de moeder, in 2.1% van de gevallen bij alleen de vader, in 6.3% van de gevallen bij moeder en stiefvader, in 1.1% van de gevallen bij vader en stiefmoeder en in 1.1% van de gevallen voor de ene helft van de week bij moeder en de andere helft bij vader.

Meetinstrumenten

CBCL en YSR: Internaliserend probleemgedrag

Het internaliserend probleemgedrag volgens *ouders* is gemeten met behulp van de vragenlijst ‘Child Behaviour CheckList (CBCL)’ (Achenbach, 1991). Voor de *adolescentrapportages* is de vragenlijst ‘Youth Self-Report (YSR)’ (Achenbach, 1991) gebruikt. De CBCL en YSR zijn vragenlijsten waarbij de ouders of de adolescent vragen beantwoorden over vaardigheden en het gedrag van de adolescent. De Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) beoordeelt de normen en begripsvaliditeit van beide vragenlijsten als goed en de betrouwbaarheid en criteriumvaliditeit als voldoende. Ten aanzien van de betrouwbaarheid van de YSR dient wel opgemerkt te worden dat de beoordeling “goed” alleen geldt voor de totaalscores internaliserend, externaliserend en totaal probleemgedrag. De betrouwbaarheid van de overige schalen is wisselend en soms onvoldoende (Evers, Van Vliet-Mulder & Groot, 2000). De vragenlijsten CBCL en YSR kunnen opgedeeld worden in internaliserende en externaliserende problemen. Voor internaliserend probleemgedrag zijn de vragenlijsten opgedeeld in de volgende schalen: angstig/depressief gedrag (bijvoorbeeld: “Ik voel me

eenzaam”), teruggetrokken gedrag (bijvoorbeeld: “Ik probeer zo weinig mogelijk met anderen te maken te hebben”) en lichamelijke klachten (bijvoorbeeld: “Ik voel me oververmoeid”). De schaal angstig/depressief gedrag bestaat uit 14 items, de schaal teruggetrokken gedrag uit 7 items en de schaal lichamelijke klachten uit 9 items. De items worden op een 3-punts Likertschaal gescoord, die loopt van 1 (*helemaal niet van toepassing*) tot 3 (*duidelijk of vaak van toepassing*). Ouders en adolescenten vullen de items in, met de instructie aan te geven in hoeverre deze waar zijn voor de afgelopen zes maanden. De totaalscore voor de schaal angstig/depressief gedrag kan variëren van 14 tot en met 42, die voor de schaal teruggetrokken gedrag van 7 tot en met 21 en de schaal lichamelijke klachten van 9 tot en met 27. De Cronbach’s alpha van de schalen voor de moederrapportages in het onderzoek waren 0.91 voor angstig/depressief gedrag, 0.69 voor teruggetrokken gedrag en 0.65 voor lichamelijke klachten. In Tabel 1 is de samenhang tussen de verschillende schalen van de moederrapportages weergegeven. Voor de vaderrapportages waren de Cronbach’s alpha van de schalen 0.81 voor angstig/depressief gedrag, 0.78 voor teruggetrokken gedrag en 0.71 voor lichamelijke klachten. In Tabel 2 is de samenhang tussen de verschillende schalen van de vaderrapportages weergegeven.

Tabel 1. *Correlaties tussen schalen internaliserend probleemgedrag van moederrapportages*

	1.	2.	3.
1. angstig/depressief gedrag	-		
2. teruggetrokken gedrag	.60**	-	
3. lichamelijke klachten	.52**	0.28*	-

*Noot: * = p<.05. ** = p<.001*

Tabel 2. *Correlaties tussen schalen internaliserend probleemgedrag van vaderrapportages*

	1.	2.	3.
1. angstig/depressief gedrag	-		
2. teruggetrokken gedrag	.40**	-	
3. lichamelijke klachten	.37**	0.14	-

*Noot: * = p<.05. ** = p<.001*

De Cronbach’s alpha van de schalen voor de adolescentrapportages waren 0.81 voor angstig/depressief gedrag, 0.57 voor teruggetrokken gedrag en 0.70 voor lichamelijke

klachten. In Tabel 3 is de samenhang tussen de verschillende schalen van de adolescentrapportages weergegeven.

Tabel 3. *Correlaties tussen schalen internaliserend probleemgedrag van adolescentrapportages*

	1.	2.	3.
1. angstig/depressief gedrag	-		
2. teruggetrokken gedrag	.61**	-	
3. lichamelijke klachten	.55**	0.42**	-

*Noot: * = $p < .05$. ** = $p < .001$*

CBCL en YSR: Externaliserend probleemgedrag

Het externaliserend probleemgedrag volgens *ouders* is gemeten met behulp van de vragenlijst ‘Child Behaviour CheckList (CBCL)’ (Achenback, 1991). Externaliserend probleemgedrag wordt gemeten aan de hand van de volgende schalen: delinquent gedrag (bijvoorbeeld: “Ik steel buitenshuis”) en agressief gedrag (bijvoorbeeld: “Ik vecht veel”). De schaal delinquent gedrag bestaat uit 11 items en de schaal agressief gedrag uit 19 items. De items worden op een 3-punts Likertschaal gescoord, die loopt van 1 (*helemaal niet van toepassing*) tot 3 (*duidelijk of vaak van toepassing*). Ouders en adolescenten vullen de items in, met de instructie aan te geven in hoeverre deze waar zijn voor de afgelopen zes maanden. De totaalscore voor de schaal delinquent gedrag kan variëren van 11 tot en met 33 en de schaal agressief gedrag van 19 tot en met 57. De Cronbach’s alpha van de schalen voor de moederrapportages in het onderzoek waren 0.59 voor delinquent gedrag en 0.89 voor agressief gedrag. Er blijkt voor de moederrapportages een sterke positieve samenhang ($r=0.75$; $p < 0.001$) te zijn tussen beide schalen. Voor de vaderrapportages waren de Cronbach’s alpha 0.61 voor delinquent gedrag en 0.89 voor agressief gedrag. Voor de vaderrapportages bestaat ook een significant positieve samenhang ($r=0.47$; $p < 0.001$) tussen de schalen delinquent gedrag en agressief gedrag. De Cronbach’s alpha van de schalen voor de adolescentrapportages waren 0.65 voor delinquent gedrag en 0.85 voor agressief gedrag. Wat betreft de adolescentrapportages is tevens sprake van een significant positieve samenhang ($r=0.53$; $p < 0.001$) tussen beide schalen.

RESULTATEN

Tabel 4 geeft de gemiddelden en standaardafwijkingen weer voor vader-, moeder- en adolescentrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag.

Tabel 4. *Gemiddelden en standaardafwijkingen van vader-, moeder- en adolescentrapportages voor internaliserend en externaliserend probleemgedrag*

	Sekse adolescent	Internaliserend probleemgedrag		Externaliserend probleemgedrag	
		M	SD	M	SD
Vaderrapportages	jongen	37.51	6.29	37.59	6.59
	meisje	37.79	5.47	35.77	5.44
	totaal	37.61	5.97	36.87	6.19
Moederrapportages	jongen	40.06	9.09	39.00	7.68
	meisje	39.37	8.32	36.12	5.33
	totaal	39.80	8.77	37.86	6.96
Adolescentrapportages	jongen	39.59	6.30	41.51	7.89
	meisje	46.16	9.12	39.94	4.69
	totaal	42.03	8.08	40.89	6.82

Eerst wordt de Pearson correlatiecoëfficiënt bepaald voor de samenhang tussen de verschillende rapportages, voor zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Daarna worden er gepaarde t-toetsen uitgevoerd om te bepalen of er tussen de verschillende rapportages significante verschillen bestaan. Voor wat betreft deze verschillen, wordt eerst middels gepaarde t-testen nagegaan of er verschillen zijn tussen vaderrapportages en moederrapportages. Vervolgens wordt aan de hand van repeated measures analyses nagegaan of er verschillen bestaan tussen ouderrapportages en adolescentrapportages, voor zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag, waarbij sekse en leeftijd van de adolescent als between subject factors in de analyses worden meegenomen. In het geval van significante interactie-effecten voor leeftijd en/of sekse, worden simple effects vervolganalyses uitgevoerd om deze effecten te kunnen interpreteren. De adolescenten worden wat betreft leeftijd opgedeeld in twee leeftijdscategorieën, namelijk dertien- en veertienjarigen. Er is voor deze verdeling gekozen, omdat bijna alle respondenten deze

leeftijd hebben.

Verskil vader- en moederrapportages voor internaliserend probleemgedrag

Er bestaat een significant positieve samenhang tussen de vader- en moederrapportages van het internaliserend probleemgedrag van hun kind ($r=0.60$; $p < 0.001$). Hoewel vaders meer internaliserend probleemgedrag rapporteren als moeders dat ook doen, blijkt uit de gepaarde t-test dat er wel een significant verschil bestaat ($t(80) = 3.13$, $p = .002$) tussen de vader- en moederrapportages. Vaders ($M= 37.77$; $SD= 5.93$) rapporteren minder internaliserende problemen dan moeders ($M= 40.28$; $SD= 9.00$).

Verskil vader- en moederrapportages voor externaliserend probleemgedrag

Er bestaat een significant positieve samenhang tussen vader- en moederrapportages van het externaliserend probleemgedrag van hun kind ($r=0.77$; $p < 0.001$). Dit betekent dat naarmate moeders meer externaliserend probleemgedrag rapporteren, vaders dit ook doen. Er bestaat geen significant verschil ($t(79) = 1.73$, $p = .09$) tussen vader- ($M= 37.58$; $SD= 6.68$) en moederrapportages ($M= 38.56$; $SD= 8.03$) van externaliserend probleemgedrag.

Verskil vader- en adolescentrapportages voor internaliserend probleemgedrag

Tussen vader- en adolescentrapportages van internaliserend probleemgedrag bestaat een zwakke maar significant positieve samenhang ($r=0.24$; $p = .03$). Dit resultaat laat zien dat wanneer vaders meer internaliserend probleemgedrag rapporteren, adolescenten dit ook doen. De gepaarde t-test liet wel een significant verschil zien tussen vader- en adolescentrapportages ($t(79) = 4.54$, $p < .001$). Adolescenten ($M= 41.99$; $SD= 7.84$) rapporteren significant meer internaliserend probleemgedrag dan vaders ($M= 37.61$; $SD= 5.97$). De repeated measures analyse wees uit dat dit verschil afhangt van de sekse van de adolescent; het interactie-effect tussen informant en sekse van de adolescent was significant, $F(1,76) = 9.14$, $p = .003$. Het interactie-effect tussen informant en leeftijd van de adolescent was niet significant, $F(1,76) = 2.55$, $p = .11$. Tevens bestaat er geen interactie-effect tussen informant, sekse en leeftijd van de adolescent, $F(1,76) = .83$, $p = .37$. Uit de beschrijvende statistieken blijkt dat het verschil tussen vader- ($M= 37.79$; $SD= 5.47$) en dochterrapportages ($M= 45.69$; $SD= 8.99$) groter is dan tussen vader- ($M= 37.51$; $SD= 6.29$) en zoonrapportages ($M= 39.88$; $SD= 6.27$). Adolescenten rapporteren dus meer internaliserend probleemgedrag

dan vaders, maar dit verschil is groter voor dochters dan voor zoons.

Verskil vader- en adolescentrapportages voor externaliserend probleemgedrag

Voor externaliserend probleemgedrag bestaat er een zwakke maar significant positieve samenhang tussen vader- en adolescentrapportages ($r=.27$; $p = .02$). Dit betekent dat naarmate vaders meer externaliserend probleemgedrag rapporteren, adolescenten dit ook doen. De gepaarde t-test liet wel een significant verschil zien tussen vader- en adolescentrapportages ($t(75) = 4.34$, $p < .001$). Net als voor internaliserend probleemgedrag geldt dat adolescenten meer externaliserend probleemgedrag ($M= 40.84$; $SD= 7.00$) rapporteren dan vaders ($M= 36.87$; $SD= 6.19$). Vervolgens is aan de hand van repeated measures bepaald of de sekse en/of de leeftijd van de adolescent van invloed zijn op de grootte van dit verschil. De resultaten wijzen uit dat de sekse van de adolescent niet van invloed is op het verschil in vader- en adolescentrapportages ($F(1,72) = .002$, $p = .96$). Leeftijd is wel van invloed op het verschil in vader- en adolescentrapportages ($F(1,72) = 4.67$, $p = .03$). Het interactie-effect tussen informant, leeftijd en sekse van de adolescent is niet significant, $F(1,72) = .002$, $p = .97$. Uit de beschrijvende statistieken blijkt dat het verschil tussen veertienjarige adolescent- ($M= 43.22$; $SD= 8.88$) en vaderrapportages ($M= 36.22$; $SD= 4.96$) groter is dan tussen dertienjarige adolescent- ($M= 39.81$; $SD= 5.80$) en vaderrapportages ($M= 37.15$; $SD= 6.88$). Vaders rapporteren dus minder externaliserend probleemgedrag dan adolescenten, maar dit verschil is groter voor veertien- dan voor dertienjarigen.

Verskil moeder- en adolescentrapportages voor internaliserend probleemgedrag

Tussen moeder- en adolescentrapportages bestaat een significant positieve samenhang ($r=.30$; $p = .007$). Dit houdt in dat wanneer moeders meer internaliserend probleemgedrag rapporteren, adolescenten dit ook doen. Uit de analyse komt naar voren dat er geen significant verschil bestaat tussen moeder- en adolescentrapportages ($t(80) = 1.83$, $p = .07$). Moeders ($M= 39.80$; $SD= 8.77$) rapporteren dus ongeveer evenveel internaliserend probleemgedrag als adolescenten ($M= 41.83$; $SD= 8.02$). De resultaten van de repeated measures analyse wijzen echter uit dat de sekse van de adolescent het verschil tussen moeder- en adolescentrapportages significant beïnvloedt ($F(1,77) = 9.24$, $p = .003$). De leeftijd van de adolescent is daarentegen niet van invloed op het verschil ($F(1,77) = .43$, $p = .52$). Tevens is er geen interactie-effect tussen leeftijd en sekse van de adolescent, $F(1,77) = .00$, $p = 1.00$. Uit de beschrijvende statistieken blijkt dat het verschil tussen moeder- ($M= 39.37$; $SD= 8.32$) en dochterrapportages

($M= 46.07$; $SD= 9.22$) groter is en tegengesteld in richting, vergeleken met moeder- ($M= 40.06$; $SD= 9.09$) versus zoonrapportages ($M= 39.33$; $SD= 6.04$). Wanneer er naar alle adolescenten gekeken wordt, zowel jongens als meisjes, rapporteren moeders ongeveer evenveel internaliserend probleemgedrag als adolescenten. Echter, moeders rapporteren significant minder problemen dan hun dochters, terwijl er voor moeders en zonen geen verschil blijkt te bestaan.

Vershil moeder- en adolescentrapportages voor externaliserend probleemgedrag

Er bestaat een zwakke significant positieve samenhang ($r=.23$; $p = .04$) tussen moeder- en adolescentrapportages. Dit geeft aan dat moeders meer externaliserend probleemgedrag rapporteren als adolescenten ook meer probleemgedrag rapporteren. Tussen moeder- en adolescentrapportages bestaat een significant verschil ($t(80) = 3.02$, $p = .003$). Adolescenten ($M= 40.74$; $SD= 6.85$) rapporteren meer externaliserend probleemgedrag dan moeders ($M= 37.86$; $SD= 6.96$). De resultaten wijzen uit dat de sekse van de adolescent de grootte van het verschil niet kwalificeert, ($F(1,77) = .41$, $p = .52$). Tevens is de leeftijd van de adolescent niet van invloed op het verschil ($F(1,77) = 2.88$, $p = .09$). Bovendien is de combinatie van sekse en leeftijd van de adolescent niet van invloed op het verschil ($F(1,77) = .005$, $p = .94$). Aangezien het interactie-effect voor leeftijd wel bijna significant is, wordt er verder gekeken naar de beschrijvende statistieken. Hieruit blijkt dat het verschil tussen veertienjarige adolescent- ($M= 42.13$; $SD= 8.89$) en moederrapportages ($M= 36.71$; $SD= 5.63$) groter is dan tussen dertienjarige adolescent- ($M= 40.16$; $SD= 5.78$) en moederrapportages ($M= 38.35$; $SD= 7.43$). Moeders rapporteren dus minder externaliserend probleemgedrag dan adolescenten, maar dit verschil is groter voor veertien- dan voor dertienjarigen.

DISCUSSIE

Het huidige onderzoek heeft als doel eventuele verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag te onderzoeken. Tevens wordt onderzocht of leeftijd en/of sekse van de adolescent van invloed zijn op de grootte en richting van deze verschillen.

De resultaten laten voor alle onderzochte rapportages een significante positieve samenhang zien. Dit betekent dat wanneer het probleemgedrag volgens de ene informant hoger is, dit ook het geval is bij de andere informant. Echter, in absolute zin zijn diverse

significante verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages gevonden. Tevens bleek in enkele gevallen de leeftijd of sekse van de adolescent het gevonden verschil te kwalificeren.

Vershil vader- en moederrapportages

Voor de verschillen tussen vader- en moederrapportages van internaliserend en externaliserend probleemgedrag zijn inconsistente resultaten gevonden. Voor internaliserend probleemgedrag is, consistent met de verwachtingen, gevonden dat vaders significant minder internaliserende problemen rapporteren dan moeders. Dit komt overeen met onderzoek van Seiffge-Krenke en Kollmar (1998) waaruit ook blijkt dat moeders meer probleemgedrag rapporteren dan vaders. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat moeders gewoonlijk een betere band hebben met de adolescent dan vaders, wellicht omdat moeders meer tijd doorbrengen met de adolescent. Doordat moeders een betere band hebben met de adolescent, is de adolescent wellicht geneigd tegen zijn moeder meer over zijn gedrag en tijdsbesteding vertellen dan tegen zijn vader (Almeida, & Galambos, 1991).

Daarentegen is, anders dan verwacht, voor externaliserend probleemgedrag geen significant verschil gevonden tussen vader- en moederrapportages. Dit houdt in dat vaders ongeveer evenveel probleemgedrag van hun kind rapporteren als moeders. Een mogelijke verklaring is dat externaliserend probleemgedrag beter zichtbaar is dan internaliserend probleemgedrag en dus relatief goed te observeren, ook voor vaders. Daarnaast is in de huidige studie de power beperkt, gegeven de relatief kleine steekproef.

Uit onderzoek van Seiffge-Krenke en Kollmar (1998) blijkt dat de verschillen tussen vader- en moederrapportages op het gebied van internaliserend probleemgedrag groter zijn dan op het gebied van externaliserend probleemgedrag. In huidig onderzoek is dit dus eveneens het geval, met als enige verschil dat er in het huidige onderzoek geen significant verschil werd gevonden voor externaliserend probleemgedrag.

Vershil ouder- en adolescentrapportages

Conform verwachtingen blijken ouders minder probleemgedrag te rapporteren dan adolescenten; dit geldt zowel voor internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Hoewel het verschil tussen moeder- en adolescentrapportages van internaliserend probleemgedrag net niet significant is, zijn alle andere verschillen dit wel. Deze resultaten komen overeen met eerdere onderzoeken (Barker et al., 2007; Crijnen et al., 1997; Ferdinand et al., 2004; Frank et al., 2000; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998; Waters et al., 2003), waarin

ook gevonden werd dat adolescenten meer probleemgedrag rapporteren dan ouders. Een mogelijke verklaring voor dit resultaat is dat adolescenten relatief veel tijd met leeftijdsgenoten doorbrengen, waardoor ze ouders niet alles vertellen over hun gedrag en tijdsbesteding (Barker et al., 2007; Finkenauer et al., 2002; Frank et al., 2000; Sourander et al., 1999). Ouders komen voornamelijk aan informatie over gedrag en tijdsbesteding van adolescenten door open communicatie met hun kinderen (Kerr, & Stattin, 2000). Aangezien leeftijdsgenoten steeds belangrijker worden voor adolescenten, zullen zij wellicht minder informatie delen met hun ouders. Tevens hebben ouders weinig zicht op het gedrag en de tijdsbesteding van de adolescent wanneer deze veel tijd met leeftijdsgenoten doorbrengt (De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Bovendien is het hebben van geheimen voor ouders een belangrijk onderdeel van de ontwikkelingstaak van adolescenten hun autonomie te vergroten (Finkenauer et al., 2002). Daarnaast is het voor ouders lastig om internaliserend probleemgedrag goed in te schatten, aangezien dit subjectieve gevoelens van de adolescent betreft (Ferdinand et al., 2004; Rey et al., 1992).

Uit de resultaten blijkt tevens dat het verschil tussen vader- en adolescentrapportages groter is dan tussen moeder- en adolescentrapportages voor zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Een mogelijke reden hiervan zou kunnen zijn dat moeders gewoonlijk een betere band hebben met de adolescent. Hierdoor brengen moeders meer tijd door met de adolescent dan vaders (Almeida, & Galambos, 1991). Aangezien moeders meer tijd doorbrengen met de adolescent, zijn ze tevens vaak beter in het herkennen van probleemgedrag dan vaders (Treutler, & Epkins, 2003).

Voor externaliserend probleemgedrag werd verwacht dat er een groter verschil zou bestaan tussen ouder- en dochterrapportages dan tussen ouder- en zoonrapportages. De resultaten lieten echter geen sekse-verschillen zien. Zowel moeders als vaders rapporteren ongeveer evenveel externaliserend probleemgedrag bij jongens als bij meisjes. Dit resultaat is in tegenspraak met het onderzoek van Frank en collega's (2000), waarin werd gevonden dat ouders bij jongens meer externaliserend probleemgedrag rapporteren dan bij meisjes. Ouders accepteren externaliserend probleemgedrag bij jongens vaak meer dan bij meisjes (Frank et al., 2000). Het lijkt zo te zijn dat deze sekse-specifieke normen en verwachtingen in het huidige onderzoek geen belangrijke rol hebben gespeeld.

Voor internaliserend probleemgedrag zijn wel significante sekseverschillen geconstateerd. Tussen moeder- en zoonrapportages bestaat geen significant verschil, maar moeders rapporteren significant minder internaliserende problemen bij hun dochters dan deze

zelf doen. Voor vader- en adolescentrapportages blijkt dat het verschil tussen vader- en adolescentrapportages groter is voor meisjes dan voor jongens. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat ondanks mogelijke sekse-stereotype gedachten, vaders de internaliserende problemen van hun dochters sterker onderschatten dan die van hun zoons.

Voor wat betreft de leeftijd van de adolescent werd verwacht dat de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages groter zouden zijn voor oudere adolescenten dan voor jongere adolescenten. De resultaten wijzen uit dat verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages van internaliserend probleemgedrag onafhankelijk zijn van leeftijd van de adolescent, maar dat leeftijd wel van invloed is op de grootte van de gerapporteerde verschillen voor externaliserend probleemgedrag. Het verschil tussen ouder- en adolescentrapportages van deze problemen was bij veertienjarige adolescenten groter dan bij dertienjarigen. Dit verschil geldt voor zowel moeder- als vaderrapportages. Terwijl ouders vrij constant scoren voor wat betreft het externaliserende probleemgedrag, rapporteren adolescenten met toenemende leeftijd meer externaliserende problemen. Hierdoor is het verschil tussen ouder- en adolescentrapportages groter bij de oudere adolescenten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat oudere adolescenten meer tijd buitenshuis doorbrengen, waardoor ouders minder zicht hebben op het gedrag en de tijdsbesteding van de adolescent (De Los Reyes, & Kazdin, 2005; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998). Wellicht is leeftijd bij internaliserend probleemgedrag minder van invloed omdat dit voor ouders op elke leeftijd lastig te herkennen is, aangezien het over de subjectieve gevoelens van de adolescent gaat (Ferdinand et al., 2004; Rey et al., 1992). Uit eerder onderzoek (Berg-Nielsen et al., 2003; Ferdinand et al., 2004; Frank et al., 2000; Handwerk et al., 1999; Rey et al., 1992; Salbach-Andrae et al., 2009; Seiffge-Krenke, & Kollmar, 1998) blijkt ook dat ouders internaliserend probleemgedrag bij adolescenten vaak slechter herkennen dan externaliserend probleemgedrag.

Het huidige onderzoek kent een aantal beperkingen die in acht dienen worden te genomen bij de interpretatie van de resultaten. Allereerst de homogeniteit van de steekproef. De meeste ouders en adolescenten zijn van Nederlandse afkomst. Hierdoor is het niet mogelijk om de resultaten van huidig onderzoek te generaliseren naar andere etnische groepen. Vervolgonderzoek dient uit te wijzen of etniciteit van invloed is op de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages.

Een tweede beperking is de kleine steekproef die gebruikt is in huidig onderzoek. In totaal hebben 96 gezinnen meegedaan aan het onderzoek. Daarnaast is de onderzochte

leeftijdssrange slechts één jaar. Om de resultaten van het onderzoek te kunnen generaliseren, is vervolgonderzoek nodig bij een grotere steekproef en een grotere leeftijdsrange.

Een derde beperking is dat de helft van de data is verzameld bij adolescenten die onderwijs volgen op HAVO/VWO niveau. Het is daardoor onduidelijk of de resultaten ook gelden voor lagere opleidingsniveaus. Hiervoor zal vervolgonderzoek uitgevoerd moeten worden bij kinderen van verschillende onderwijsniveaus. Tenslotte zijn de data in dit onderzoek verkregen door middel van vragenlijsten die ingevuld zijn door zowel ouders als adolescenten. De kans bestaat dat de items uit de vragenlijsten verschillend geïnterpreteerd zijn en dat daardoor de resultaten niet altijd even betrouwbaar zijn. Daarnaast kan sociale wenselijkheid een rol spelen bij het beantwoorden van vragen over gevoelige onderwerpen als internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Een goede aanvulling op de vragenlijsten zou het gebruik van interviews zijn. Op die manier kan onder meer beter worden bepaald of de vragen goed worden begrepen.

Ondanks deze beperkingen, is het huidige onderzoek één van de eerste studies waarbij sekseverschillen en leeftijdsverschillen bij zowel ouder- als adolescentrapportages systematisch binnen de context van dezelfde studie zijn nagegaan. De resultaten laten zien dat er een significant verschil bestaat tussen vader- en moederrapportages van internaliserend probleemgedrag. Daarnaast rapporteren ouders zowel minder internaliserend als ook externaliserend probleemgedrag dan adolescenten zelf. Wat betreft sekse van de adolescent rapporteren moeders significant minder internaliserende problemen bij hun dochter dan deze zelf doen. Het verschil tussen vader- en adolescentrapportages van internaliserend probleemgedrag is groter voor meisjes dan voor jongens. Ten slotte rapporteren ouders voor dertien- en veertienjarige adolescenten ongeveer evenveel externaliserend probleemgedrag, terwijl adolescenten meer externaliserend probleemgedrag rapporteren met het stijgen van de leeftijd.

Concluderend kan gezegd worden dat ouders geneigd zijn de psychologische problemen van adolescenten te onderschatten. Geslacht en leeftijd van de adolescent zijn in sommige gevallen van invloed op de verschillen tussen ouder- en adolescentrapportages.

Literatuurlijst

- Achenbach, T.M. (1991). Manual for the Child Behaviour Checklist/4-18 and 1991 Child Profile. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Achenbach, T.M. (1991). Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Almeida, D.M., & Galambos, N.L. (1991). Examining Father Involvement and the Quality of Father-Adolescent Relations. *Journal of Research on Adolescence*, 1 (2), 155-172.
- Barker, T.E., Bornstein, M.H., Putnick, D.L., Hendricks, C., & Suwalsky J.T.D. (2007). Adolescent-mother agreement about adolescent problem behaviors: Direction and predictors of disagreement. *Journal of Youth Adolescence*, 36, 950-962.
- Berg-Nielsen, T.S., Vika, A., & Dahl, A.A. (2003). When adolescents disagree with their mothers: CBCL-YSR discrepancies related to maternal depression and adolescent self-esteem. *Child: Care, health & development*, 29, 207-213.
- Berger, L.E., Jodl, K.M., Allen, J.P., McElhaney, K.B., & Kuperminc, G.P. (2005). When adolescents disagree with others about their symptoms: Differences in attachment organization as an explanation of discrepancies between adolescent, parent, and peer reports of behavior problems. *Development and Psychopathology*, 17, 509-528.
- Crijnen, A.A.M., Achenbach, T.M., & Verhulst, F.C. (1997). Comparisons of Problems Reported by Parents of Children in 12 Cultures: Total Problems, Externalizing, and Internalizing. *Child Adolescent Psychiatry*, 36 (9), 1269-1277.
- De Los Reyes, A., & Kazdin, A.E. (2005). Informant discrepancies in the assessment of childhood psychopathology: A critical review, theoretical framework, and recommendations for further study. *Psychological Bulletin*, 131, 483-509.
- Evers, A., Vliet-Mulder, J.C. van & Groot, C.J. (2000). *Documentatie van Tests en Testresearch in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Ferdinand, R. F., van der Ende, J., & Verhulst, F.C. (2004). Parent-adolescent disagreement regarding psychopathology in adolescents from the general population as a risk factor for adverse outcome. *Journal of Abnormal Psychology*, 113, 198-206.
- Ferdinand, R.F., van der Ende, J., & Verhulst, F.C. (2006). Prognostic value of parent-adolescent disagreement in a referred sample. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 15, 156-162.
- Finkenauer, C., Engels, R.C.M.E., & Meeus, W. (2002). Keeping Secret From Parents: Advantages and Disadvantages of Secrecy in Adolescence. *Journal of Youth and*

- Adolescence*, 31 (2), 123-136.
- Frank, S.J., van Egeren, L.A., Fortier, J.L., & Chase, P. (2000). Structural, relative, and absolute agreement between parents' and adolescent inpatients' reports of adolescent functional impairment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 395-402.
- Galambos, N.L., Barker, E.T., & Almeida, D.M. (2003). Parents Do Matter: Trajectories of Change in Externalizing and Internalizing Problems in Early Adolescence. *Child Development*, 74 (2), 578-594.
- Guion, K., Mrug, S., & Windle, M. (2009). Predictive Value of Informant Discrepancies in Reports of Parenting: Relations to Early Adolescents' Adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 17-30.
- Handwerk, M.L., Larzelere, R.E., Soper, S.H., & Friman, P.C. (1999). Parent and Child Discrepancies in Reporting Severity of Problem Behaviors in Three Out-of-Home Settings. *Psychological Assessment*, 11 (1), 14-23.
- Hawley, K.M., & Weisz, J.R. (2003). Child, Parent, and Therapist (Dis)Agreement on Target Problems in Outpatient Therapy: The Therapist's Dilemma and Its Implications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71 (1), 62-70.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What Parents Know, How They Know It, and Several Forms of Adolescent Adjustment: Further Support for a Reinterpretation of Monitoring. *Developmental Psychology*, 36 (3), 366-380.
- Marshall, S.K., Tilton-Weaver, L.C., & Bosdet, L. (2005). Information management: Considering adolescents' regulation of parental knowledge. *Journal of Adolescence*, 28, 633-647.
- McCauley Ohannessian, C., Lerner, R.M., Lerner, J.V., & Von Eye, A. (2000). Adolescent-parent discrepancies in perceptions of family functioning and early adolescent self-competence. *International Journal of Behavioral Development*, 24 (3), 362-372.
- Pettit, G.S., Bates, J.E., Dodge, K.A., & Meece, D.W. (1999). The Impact of After-School Peer Contact on Early Adolescent Externalizing Problems Is Moderated by Parental Monitoring, Perceived Neighborhood Safety, and Prior Adjustment. *Child Development*, 70 (3), 768-778.
- Rey, J.M., Schrader, E., & Morris-Yates, A. (1992). Parent-child agreement on children's behaviours reported by the child behaviour checklist (CBCL). *Journal of Adolescence*, 15, 219-230.
- Salbach-Andrae, H., Klinkowski, N., Lenz, K., & Lehmkuhl, U. (2009). Agreement between

- youth-reported and parent-reported psychopathology in a referred sample. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 18 (3), 136-143.
- Santrock, J.W. (2004). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Schaffer, H.R. (1996). *Social Development*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Seiffge-Krenke, I., & Kollmar, F. (1998). Discrepancies between Mothers' and Fathers' Perceptions of Sons' and Daughters' Problem Behaviour: A Longitudinal Analysis of Parent-Adolescent Agreement on Internalising and Externalising Problem Behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39 (5), 687-697.
- Smith, S.R. (2007). Making Sense of Multiple Informants in Child and Adolescent Psychopathology. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 25 (2), 139-149.
- Sourander, A., Hestelä, L., & Helenius, H. (1999). Parent-adolescent agreement on emotional and behavioral problems. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 34, 657-663.
- Treutler, C.M., & Epkins, C.C. (2003). Are Discrepancies Among Child, Mother, and Father Reports on Children's Behavior Related to Parents' Psychological Symptoms and Aspects of Parent-Child Relationships? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31 (1), 13-27.
- Waters, E., Stewart-Brown, S., & Fitzpatrick, R. (2003). Agreement between adolescent self-report and parent reports of health and well-being: results of an epidemiological study. *Child: Care, health & development*, 29, 501-509.
- Youngstrom, E., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2000). Patterns and correlates of agreement between parent, teacher, and male adolescent ratings of externalizing and internalizing problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 1038-1050.
- Wicks-Nelson, R., & Israel, A. (2006). *Behavior disorders of childhood* (sixth edition). New Jersey: Prentice Hall.